

УДК 070 : 316 : 6 (06)

**Визначення гендерних номінацій на основі аналізу гендерно
маркованої періодики**

Мирослава І. Чорнодон Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
muroslavachornodon@ukr.net

Чорнодон М.І. Визначення гендерних номінацій на основі аналізу
гендерно маркованої періодики / Мирослава Чорнодон // Modern Problems of
Improve Living Standards in Globalized World. – 2017. – С. 367 – 373.

Анотація

У науковій статті проаналізовано основні гендерні номінації на основі аналізу гендерно маркованої періодики. Досліджено гендерну концептосферу через призму видових характеристик концептів (номінацій). Виявлено, що каркас гендерної концептосфери становлять два концепти, на котрих сконцентровано гендерні відносини в суспільстві – «чоловік» та «жінка», які позначаємо як макроконцепти або концепти-максимуми. З'ясовано, що макроконцепт «жінка» умовно можна поділити на основні, тобто найчастіше вживанні у досліджуваних журналах мікроконцепти, а саме такі: кохана, коханка, мати, подруга, свекруха/теща, суперниця. А макроконцепт «чоловік» відображається у таких найчастіше вживаних мікроконцептах: коханий, батько, незнайомиць, начальник, син, друг.

Ключові слова: гендер, номінації, журнал, видання, концепт.

Анотация

В научной статье проанализированы основные гендерные номинации на основе анализа гендерно маркированной периодики. Исследовано гендерное концептосферу через призму видовых характеристик концептов (номинаций). Выведено, что каркас гендерной концептосферы составляют два концепта, на которых сконцентрировано гендерные отношения в

обществе – «мужчина» и «женщина», которые обозначаем как макроконцепты или концепт-максимумы. Выяснено, что макроконцепт «женщина» условно можно разделить на основные, то есть чаще всего употреблении в исследуемых журналах микроконцепты, а именно такие: любимая, любовница, мать, подруга, свекровь / теща, соперница. А макроконцепт «человек» отражается в таких часто используемых микроконцептах: любимый, отец, незнакомец, начальник, сын, друг.

Ключевые слова: гендер, номинации, журнал, издание, концепт.

Annotation

The scientific article analyzes the main gender nominations on the basis of the analysis of gender-labeled periodicals. The gender concept sphere is explored through the prism of the specific characteristics of the concepts (nominations). It is revealed that the framework of the gender concept is two concepts that focus on gender relations in society – «man» and «woman», which are denoted as macro concepts or concept maximums. It is found out that the macroconcept «woman» can be divided into the main ones, that is, the most frequently used microconcepts in the investigated magazines, namely: love, mistress, mother, girlfriend, mother-in-law / mother-in-law, rival. A macro concept "man" is reflected in the most commonly used microconcepts: beloved, father, stranger, chief, son, friend.

The study concluded that the concept of «woman» and «man» coexist in the close unity of «man – woman» . Interpersonal relationships with the opposite sex are an actual topic for both women and men's editions.

Conceptual perception and interpretation of gender nominations «woman» and «man», which is covered in the pages of modern gender-stamped periodicals in Ukraine, requires definition of the many-sidedness of gender interpretations, comprehension of the metaphorical perception of these images and their role and purpose in society.

Keywords: gender, nominations, magazine, edition, concept.

Гендерні проблеми – це перш за все проблеми соціальні, тобто проблеми не тільки жінок, а й чоловіків, проблеми всього суспільства. Вони не зводяться лише до взаємостосунків фізіологічних статей і розподілу ролей у відтворенні населення. На різних етапах історичного розвитку і в різних соціальних умовах ролі жінок і чоловіків визначались настільки своєрідно, що пояснити їх лише фізіологічними особливостями неможливо. Іншими словами, відмінності соціальних ролей набагато складніші, ніж фізіологічні відмінності. Чоловічі і жіночі ролі в суспільстві формуються й визначаються соціально. Тому їхня зміна в сторону більш справедливого розподілу ресурсів і доходів, прав і обов'язків є способом досягнення реальної гармонії і забезпечення прав людини. Таким чином концепція гендеру ставить у центр проблеми не жінок, а стосунки між статями.

Гендерні стосунки пронизують всю культуру, суспільний устрій, державні інститути, методи прийняття рішень і стиль мислення. Вони накладають потужний відбиток на мову, звичаї, мистецтво, навіть на економіку. Процес гармонізації гендерних стосунків бачиться як складова частина загальнодемократичного процесу. Але не можна розраховувати на те, що демократизація сама по собі автоматично призведе до вирішення гендерних проблем – світова практика показує, що для цього потрібні окремі зусилля.

Цікаво дослідити гендерну концептосферу через призму видових характеристик концептів (номінацій). Усі концепти умовно можна поділити на макро- та мікроконцепти або ж іншими словами на концепти-максимуми та концепти-мінімуми. Каркас гендерної концептосфери становлять два концепти, на котрих сконцентровано гендерні відносини в суспільстві – «чоловік» та «жінка», які позначаємо як макроконцепти або концепти-максимуми. Макроконцепт «жінка» умовно можна поділити на основні, тобто найчастіше вживанні у досліджуваних журналах мікроконцепти, а саме такі: кохана, коханка, мати, подруга, свекруха/теща, суперниця:

Кохана (26%) – цей мікроконцепт, безумовно, вживається в контексті «чоловік/жінка» і відображає відношення чоловіка до жінки, хлопця до дівчини. Мікроконцепт «кохана» в усіх випадках вживання позитивно забарвлений і характеризує жінку з найкращих її сторін («Щаслива жінка – кохана жінка («Наталі». – 2017. – № 3). Часто концепт «кохана» замінюється такими синонімами: люба, мила, дорога, єдина. А також часто порівнюється з такими тваринами та птахами: кішка, зайчик, ластівка, лебідка.

Коханка (23%) – цей мікроконцепт вживається в негативному висвітленні, і зачасти, у відношенні «дружина – чоловік – коханка». І в першу чергу, коханка порівнюється з такими тваринами: змія, гадюка, ящірка, жаба, а ці всі земноводні в порівнянні характеризують жінку як підступну, підлу, хитру людину («Змія на короткому ціпку» («Cosmopolitan». – 2017. – № 4).

Подруга (14%) – цей мікроконцепт висвітлюється як у позитивному, так і негативному забарвленні. По-перше, подруга – це вірна людина, готова завжди підставити своє плече, вислухати та дати пораду («Подруга в біді не залишить» («Mini». – 2017. – № 4). По-друге, концепт «подруга» змальовується на сторінках досліджуваних видань у контексті «псевдо подруги», яка готова дружини задля якоїсь цілі, не завжди доброї («Змія в овечій шкурі» («Наталі». – 2017. – № 2). Іноді ця псевдо подруга ставить своєю ціллю чоловіка, але не свого, а подруги. В такому випадку подруга виступає в образі суперниці.

Суперниця (12%) – це один з найбільш вживаних у досліджуваній періодиці макроконцепт. І звичайно, концепт «суперниця» вживається у гендерному співвідношенні «жінка – чоловік – жінка», де чоловік виступає у ролі головного призу, а дві жінки яро воюють за нього («У кого буде суперприз» («Mini». – 2017. – № 4); «Дві жінки та один чоловік» («Наталі». – 2017. – № 5).

Мама (11%) – цей мікроконцепт є одним з найбільш вживаних на сторінках досліджуваних видань, частіше у журналах для жінок. Концепт «мама» вживається у позитивному (більше) та негативному (менше)

смисловому навантаженні. У позитивному контексті мама – це, насамперед, турботлива, добра, ласкава, яка все розуміє і прощає близька людина («Моя мама – краща подруга» («Щаслива». – 2014. – № 2). В негативному контексті концепт «мама» вживається досить рідко, але у кількох журналах знайдено матеріали, в яких мова йде про маму так звану «зозулю». Тобто біологічну маму, яка залишає свою дитину заради інших справ чи інтересів («Зозуля кинула й полинула» («Жінка». – 2017. – № 2). В негативному відношенні «мама – зозуля» відображається тема абортів («Вбивство заради цілі» («Наталі». – 2017. – № 3). Таким чином, досліджуваний концепт «мама» має протилежно різні смислові навантаження. Але все ж значно частіше концепт «мама» зображає світлий, чистий, прекрасний образ матері. Мама у періодиці для жінок і чоловіків часто порівнюється з берегинею та захисницею.

Свекруха/теща (9%) – це групова категорія мікроконцептів є однією з найчастіше вживаних у досліджуваній періодиці для жінок та чоловіків. Спочатку розглянемо мікроконцепт «свекруха» – цей мікроконцепт не завжди вживається у позитивному контексті. Свекруха – мати чоловіка, яка часто зображується аж занадто всезнаючою і з постійним бажанням допомогти своєму синові та його сім'ї, і таким чином, втрутитись у життя молодій сім'ї, що не завжди допомагає, а навпаки своєю настирністю шкодить. А ще перетворює свого сина у так званого «мамусиного синочка» («Мій чоловік – мамусин синочок» («Наталі». – 2017. – № 4). У позитивному контексті свекруха зображується в образі подруги. Цей образ, безумовно, позитивний і допомагає читачкам знайти спільну мову й навіть здружитись зі свекрухою якщо є певні проблеми («Свекруха: ворог чи подруга» («Наталі». – 2017. – № 1). Мікроконцепт «теща» часто вживається в комічному смисловому навантаженні й тому зачасту є більше позитивним, ніж негативним. Цей концепт є актуальним як у виданнях для жінок, так і чоловіків («У тещі все під прицілом» («Жінка». – 2017. – № 4).

Виявлено основні гендерні номінації та їх похідні, а також співвідношення між ними. З'ясовано, що гендерні концепти співіснують в

тісні взаємодії між собою, тобто концепт «жінка» знаходить своє відображення у концепті «чоловік» це висвітлено у такому категоріальному співвідношенні як: «жінка – чоловік», яке в свою чергу поділяється на різні категорії: «дружина – чоловік», «мати – дитина» («мати – донька», «мати – син»), «жінка – свекруха», «дівчина – хлопець», «подруга – друг», «начальниця – підлеглий», «підлегла – бос».

Концепт «чоловік» позначає особу, котра не може традиційно відігравати ролі, що належать жінці [13,47]. У досліджуваних виданнях макроконцепт «чоловік» відображається у таких найчастіше вживаних мікроконцептах: коханий, батько, незнайомец, начальник, син, друг:

Коханий (30%) – цей мікроконцепт має як позитивне так і негативне забарвлення і відповідно вживається у гендерному концептуальному відношенні «чоловік – жінка». Концепт «коханий», звичайно, частіше вживається у позитивному контексті. І йому характерні такі якості як ніжність, ласка, щедрість, турбота. «Коханий готовий на все» («Наталі». – 2017. – № 4). Але трапляються випадки, коли концепт «коханий» вживається у негативному контексті, а саме: «коханий / зрадник», «коханий / скупість», «коханий / робота». («Зрада стерла нашу сім'ю» («Наталі». – 2017. – № 4). Концепт «коханий» у відношенні до роботи вживається не тільки у негативному відображенні, тому що займає забагато часу – більше, ніж жінка, але й у позитивному забарвленні у тому випадку, коли робота приносить великі прибутки і задоволення («Мій коханий трудоволік з товстим гаманцем» («Жіночий журнал». – 2017. – № 5).

Батько (21%) – цей мікроконцепт виділяємо як найчастіше вживаний у досліджуваних виданнях у співвідношенні «батько та дитина», тобто батько спільної з жінкою дитини. Цей мікроконцепт знаходить відображення у позитивному контексті, в такому випадку образу батька притаманні такі риси як: турбота, допомога, увага, щирість («Наш татко – найкращий в світі» («Вінничанка». – 2017. – № 1). Також концепт «батько» знаходить

відображення й у негативному висвітленні («Батько – зрадник» («Наталі». – 20147– № 1).

Незнайомець (17%) – цей мікроконцепт використовується у найбільш вживаному відношенні (у нашому дослідженні категорії) «жінка та чоловік» і висвітлюється переважно у позитивному забарвленні («Незнайомець із моїх снів» («Наталі». – 2017. – № 3). Начальник (12%) – цей мікроконцепт часто замінюється такими синонімами: бос, шеф, іноді старший колега («Так, бос, я уважно слухаю» («Cosmopolitan». – 2017. – № 1). Цей мікроконцепт, безумовно, має як позитивне, так і негативне відображення. У позитивному забарвленні концепт «начальник» вживається в контексті щедрого роботодавця («Моя заробітня плата дозволяє мені багато...» («Cosmopolitan». – 2017. – № 2). А у негативному як суворого, владного, усе і всіх контролюючого тирана («Начальник-тиран – мій страх» («Наталі». – 2017. – № 2).

Син (10%) – цей мікроконцепт найчастіше вживається також у відношенні «жінка та чоловік», але концепт «жінка» в свою чергу у мікроконцепті «мати», тобто у відношенні сина до матері («Мама – любов на все життя» («Наталі». – 2017. – № 2). А також цей мікроконцепт вживається у гендерному співвідношенні «мати – син – кохана», як правило у цьому випадку має частіше негативне, ніж позитивне забарвлення, адже концепт «чоловік» вживається у розумінні «мамусин синочок» («На мій жаль, він виявився справжнісіньким мамусиним синочком» («Cosmopolitan». – 2017. – № 8).

Друг (7%) – цей мікроконцепт є одним із найбільш згадуваних у досліджуваній періодиці. І вживається у гендерних відношеннях «чоловік/жінка», «чоловік/чоловік» («Мій друг – мій антибіотик» («Жіночий журнал». – 2012. – № 8) – у відношенні «чоловік/жінка», чоловік виступає у метафоричній ролі міцного, сильного плеча, такої собі подружки у чоловічому тілі («Сильна у мене подруга – 100 кг і додому донести може якщо треба...» («Mini». – 2013. – № 6). А у відношенні «чоловік/чоловік»

мікроконцепт «друг» – це насамперед, сильний духом та міцний тілом чоловік, готовий завжди прийти на допомогу чи зіставити компанію у тренажерній залі, а може й за дружнім кухлем пива («Друг у біді не залишить») («EGO». – 2017. – № 5; «Справжній друг – залізо («Men's Health». – 2017. – № 6).

Концепти «жінка» та «чоловік» співіснують в тісній єдності «чоловік – жінка». Взаємостосунки з протилежною статтю є актуальною темою як для видань для жінок, так і для чоловіків. Концептуальне сприйняття і тлумачення гендерних номінацій «жінка» та «чоловік», що висвітлюється на сторінках сучасної гендерно маркованої періодики в Україні, потребує окреслення багатогранності гендерних інтерпретацій, досягнення метафоричного сприйняття цих образів та їх ролі й призначення у суспільстві.

Література

1. Барн Ш. М. Соціальна психологія гендеру (уривки з книги) / Шон Механ Барн ; [пер. Я. Семіколенової]. – К., 1995. – 15 с.
2. Омельченко Н. Гендерна політика в контексті соціальних змін / Омельченко Н. // Гендер і культура. – С. 215-220.
3. Левченко К. Б. До проблеми конкретно-історичного характеру категорії «гендерна рівність» / К. Б. Левченко // Український соціум. – 2005. – № 1 (6). – С. 26-30.
4. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / [ред. кол. Агеєва В.П., Кобелянська Л.С., Скорик М.М.]. – К. : К. І. С., 2004. – 536 с.